

MARCIN BIEŃKO

UPADŁOŚĆ SPÓŁDZIELNI OBEJMUJĄCA LIKWIDACJE JEJ MAJĄTKU

Od początku obowiązywania Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe¹, a następnie ustawy z dn. 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze², w kwestii upadłości spółdzielni panował swoisty dualizm regulacji prawnej. Szczegółowe regulacje dotyczące upadłości spółdzielni zostały bowiem zawarte już w ustawie z dnia 29 października 1920 r. o spółdzielniach³. Taki stan prawny został utrzymany w latach późniejszych, w ustawie z dnia 17 lutego 1961 r. o spółdzielniach i ich związkach⁴, jak również w obowiązującej obecnie ustawie z dnia 16 października 1982 r. Prawo spółdzielcze⁵. Prawo spółdzielcze wprowadziło normuje jedynie niektóre odchylenia od ogólnych zasad postępowania upadłościowego i co do zasady do upadłości spółdzielni mają zastosowanie w pozostałej części przepisy prawa upadłościowego i naprawczego, to jednak istnienie tych wyjątków powoduje utrudnienie przejrzystości prawa, trudności w jego stosowaniu, a także brak spójności terminologicznej.

Do upadłości spółdzielni stosownie do treści art. 137 Prawa spółdzielczego mają zastosowanie w szczególności przepisy Prawa spółdzielczego (art. 130-137) oraz – w zakresie nie uregulowanym ustawą – przepisy Prawa upadłości-

---

Mgr MARCIN BIEŃKO – doktorant I Katedry Prawa Cywilnego, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin.

¹ Dz.U. z 1934 r. nr 93, poz. 834.

² Dz.U. z 2003 r. nr 60, poz. 535 ze zm.

³ Dz.U. z 1920 r. nr 111, poz. 733.

⁴ Dz.U. z 1961 r. nr 12, poz. 61.

⁵ Tekst jedn.: Dz.U. z 2003 r. nr 188, poz. 1848 ze zm.

ciowego i naprawczego. Umieszczenie tej dość obszernej szczegółowej regulacji – przepisów odnoszących się do upadłości spółdzielni – poza całościową regulacją prawa upadłościowego spowodowało liczne trudności w ocenie celowości ich istnienia, jak również ich wzajemnej relacji, a co za tym idzie – problemy w praktyce. W szczególności odnieść to należy do podstawy ogłoszenia upadłości spółdzielni, jak również samej zdolności upadłościowej spółdzielni⁶.

Poza tymi aspektami, z samej istoty postępowania upadłościowego, jak również ze specyfiki prawa spółdzielczego, w praktyce sądów upadłościowych wynikają liczne trudności związane ze skutkami upadłości spółdzielni, w szczególności odnoszącymi się do jej majątku. W kontekście powyższego, omówienia wymaga relacja pomiędzy przepisami prawa spółdzielczego i prawa upadłościowego w zakresie dotyczącym podstaw ogłoszenia upadłości spółdzielni, jej zdolności upadłościowej, czynności zmierzających do ogłoszenia upadłości, jak również skutków, jakie wywołuje upadłość spółdzielni dla jej majątku i członków.

PODSTAWY OGŁOSZENIA UPADŁOŚCI SPÓŁDZIELNI

Zdolność upadłościowa spółdzielni uregulowana została w art. 130 § 1 Prawa spółdzielczego. Według treści przepisu ogłoszenie upadłości spółdzielni następuje w razie jej niewypłacalności. Za stan niewypłacalności ustawa uznaje sytuację, w której według sprawozdania finansowego spółdzielni ogólna wartość jej aktywów nie wystarcza na zaspokojenie wszystkich zobowiązań. W praktyce oznacza to utratę zdolności płatniczej, rozumianą jako niemożność spłaty wierzytelności, wynikającej bądź z utraty płynności finansowej bądź z niedoboru majątkowego. Podkreślenia wymaga, iż dotyczy to zarówno zobowiązań majątkowych o charakterze pieniężnym, jak i niepieniężnym⁷.

Niewypłacalność ponadto nie może mieć charakteru przejściowego, ale musi mieć charakter trwały. Zaistnienie owej niewypłacalności zobowiązuje zarząd spółdzielni do niezwłocznego zwołania walnego zgromadzenia, na

---

⁶ P. B i e l s k i, *Podstawy ogłoszenia upadłości spółdzielni w prawie polskim*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2001, nr 2, s. 33 n.

⁷ D. C z a j k a, *Upadłość spółdzielni*, „Gazeta Sądowa” 1998-1999, s. 31.

którego porządku obrad zamieszcza sprawę dalszego istnienia spółdzielni (art. 130 ust. 2).

Poza regulacją zawartą w Prawie spółdzielczym, określającą w sposób ścisły podstawy ogłoszenia upadłości spółdzielni, uniwersalne podstawy do ogłoszenia upadłości zwarte zostały w art. 10 i 11 Prawa upadłościowego i naprawczego. Z treści tych przepisów wynika, iż upadłość ogłasza się w stosunku do dłużnika, który stał się niewypłacalny, dłużnik zaś jest niewypłacalny, jeżeli nie wykonuje swoich wymagalnych zobowiązań.

Istnieniu dwóch odrębnych regulacji określających podstawy ogłoszenia upadłości spowodowało rozbieżności odnośnie do rozstrzygnięcia, czy podstawy ogłoszenia upadłości spółdzielni określają wyłącznie przepisy prawa spółdzielczego czy też przepisy prawa upadłościowego i naprawczego⁸.

Za rozstrzygający w praktyce to zagadnienie należy uznać pogląd Sądu Najwyższego, wyrażony w uchwale z dnia 4 grudnia 1998 r., że „za podstawę ogłoszenia upadłości spółdzielni – także mieszkaniowej – może stanowić zarówno nadwyżka pasywów nad aktywami (art. 1 § 2 Prawa upadłościowego w zw. z art. 130 i n. Prawa spółdzielczego), jak również i fakt trwałego zaprzestania płacenia długów (art. 1 § 1 w zw. z art. 2 Prawa upadłościowego)”⁹. Pomimo że pogląd Sądu Najwyższego został wyrażony pod rządami Rozporządzenia z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe, w opinii doktryny nie utracił on swojej aktualności w chwili obecnej, z tym jednakże zastrzeżeniem, że „trwałe zaprzestanie płacenia długów” należy zastąpić obowiązującym obecnie pojęciem zawartym art. 11 ust. 2 prawa upadłościowego i naprawczego „niewykonanie wymagalnych zobowiązań”. Należy przy tym zwrócić uwagę, iż niewypłacalność z art. 130 Prawa spółdzielczego jest pojęciem szerszym od niewykonania wymagalnych zobowiązań, gdyż obejmuje też nadwyżkę pasywów nad aktywami¹⁰.

---

⁸ B i e l s k i, art. cyt., s. 34. Autor opowiada się za poglądem, iż to, że prawo spółdzielcze jest regulacją szczególną w stosunku do prawa upadłościowego, powoduje, że właśnie art. 130 § 1 Prawa spółdzielczego, nie zaś art. 1 § 1 i 2 Prawa upadłościowego stanowi podstawę ogłoszenia upadłości spółdzielni. S. Gurgul, jak również P. Pogonowski z kolei w całości podzielają pogląd wyrażony w uchwale z dnia 4 grudnia 1998 r. (III CKN 398/98) – S. G u r g u l, *Upadłość spółdzielni mieszkaniowej*, „Monitor Prawniczy” 2004, nr 5, s. 207; P. P o g o n o w s k i, *Upadłość spółdzielni – podstawowe problemy prawne*, w: „*Iustitia Civitatis Fundamentum*”. *Księga pamiątkowa ku czci Profesora Wiesława Chrzastowskiego*, red. H. Cioch, ks. A. Dębiński, J. Chaciński, Lublin 2003, s. 99-101.

⁹ III CKN 398/98, OSNC nr 6/1999, poz. 115.

¹⁰ P o g o n o w s k i, art. cyt., s. 100 n.; G u r g u l, art. cyt., s. 207.

Stan niewypłacalności spółdzielni, zgodnie z art. 130 § 2 Prawa spółdzielczego, ma miejsce w sytuacji, jeżeli według sprawozdania finansowego spółdzielni ogólna wartość jej aktywów nie wystarcza na zaspokojenie wszystkich zobowiązań. W takim wypadku zarząd powinien niezwłocznie zwołać walne zgromadzenie, w którego porządku obrad zamieszcza sprawę dalszego istnienia spółdzielni. Zwołanie walnego zgromadzenia spółdzielni jest warunkiem ogłoszenia jej upadłości i jeżeli podejmie uchwałę o postawieniu spółdzielni w stan upadłości, zarząd ma obowiązek złożyć do sądu wnioski o ogłoszenie jej upadłości (art. 130 § 4 Prawa spółdzielczego). Należy podkreślić, iż nie jest możliwe ogłoszenie upadłości spółdzielni, dopóki nie zostanie zwołane walne zgromadzenie celem powzięcia wskazanej uchwały¹¹.

Poza podjęciem uchwały o postawieniu spółdzielni w stan upadłości walne zgromadzenie może również powziąć uchwałę o dalszym istnieniu spółdzielni (art. 130 § 3). Podjęcie takiej uchwały jest możliwe jedynie w wypadku, gdy wskaże ona środki umożliwiające wyjście z tego stanu. Pomimo że Prawo spółdzielcze nie wskazuje owych „środków”, za takie należy uznać wszelkie możliwe sposoby wyjścia z zaistniałych zobowiązań, jak pożyczki bądź kredyty, spłacenie wierzytelności, zwiększenie funduszu udziałowego przez podwyższenie liczby udziałów, jakie członkowie obowiązani są zadeklarować, z tym że dodatkowe udziały powinny stanowić taką kwotę, aby suma aktywów wystarczała na pokrycie zobowiązań; udziały te powinny być natychmiast płatne. Zapobiec stanowi niewypłacalności może również częściowe wpłacenie udziałów, jeżeli tylko ich część jest wystarczająca na pokrycie zobowiązań¹².

Nie można wykluczyć ponadto sytuacji, w której walne zgromadzenie nie podejmuje stosownej uchwały z przyczyn formalnoprawnych, jak np. w sytuacji niemożności jego zwołania, bądź też podejmuje uchwałę, która następnie zostaje zaskarżona do sądu w trybie art. 42 Prawa spółdzielczego, wykładnia celowościowa wskazuje, iż zarząd spółdzielni powinien w takim wypadku złożyć wnioski o ogłoszenie jej upadłości na podstawie art. 20 ust. 1 pkt 2 Prawa upadłościowego i naprawczego. W podobny sposób należy rozumieć sytuację, w której walne zgromadzenie podejmuje uchwałę o dal-

---

¹¹ Orzeczenie SN z dnia 28 grudnia 1934 r. II C 291/34 OSP 1935, poz. 639 (cyt. za: P o g o n o w s k i, art. cyt., s. 103).

¹² M. G e r s d o r f, J. I g n a t o w i c z, *Prawo spółdzielcze. Komentarz*, Warszawa 1985, s. 208.

szym istnieniu spółdzielni, nie wskazując środków umożliwiających wyjście ze stanu niewypłacalności. Wobec istnienia obowiązku wskazania środków mających na celu wyjście ze stanu niewypłacalności, uchwałę o takiej treści należy uznać za bezskuteczną. Zarząd spółdzielni nie jest związany taką uchwałą i mimo istnienia takiej uchwały powinien złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości spółdzielni¹³.

Prawo spółdzielcze przewiduje ponadto, iż wniosek o ogłoszenie upadłości spółdzielni może złożyć poza zarządem spółdzielni także jej likwidator oraz jej wierzyciel.

Jeżeli spółdzielnia znajduje się w stanie likwidacji, obowiązek złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości spoczywa na jej likwidatorze (art. 131). W odróżnieniu jednakże od spółdzielni nie będącej w likwidacji, stan likwidacji spółdzielni nie przewiduje podjęcia uchwały przez walne zgromadzenie o postawieniu jej w stan upadłości. Obowiązek zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości spoczywa na likwidatorze reprezentującym w tym czasie spółdzielnię, z chwilą zaistnienia jej stanu niewypłacalności. Jeżeli likwidatorów jest kilku (art. 118 § 1 Prawa spółdzielczego), obowiązuje zasada wynikająca z art. 20 ust. 1 pkt 5 Prawa upadłościowego i naprawczego, iż wniosek taki może zgłosić każdy z likwidatorów niezależnie od tego, czy ma prawo działać sam czy tylko łącznie z drugim likwidatorem lub wszystkimi łącznie¹⁴.

Przepis art. 132 Prawa spółdzielczego przewiduje, iż wniosek o ogłoszenie upadłości spółdzielni może ponadto zgłosić jej wierzyciel. Podstawą takiego wniosku, jak już wcześniej zostało wskazane, może być zarówno stan niewypłacalności, rozumiany jako nadwyżka pasywów nad aktywami, jak również niewykonywanie wymagalnych zobowiązań przez spółdzielnię. Powyższe rozwiązanie zostało przewidziane m.in. w celu zabezpieczenia wierzycieli, w sytuacji, gdyby walne zgromadzenie spółdzielni podjęło uchwałę o jej dalszym istnieniu bądź zarząd, pomimo istniejącego obowiązku, nie złożył wniosku o ogłoszenie jej upadłości¹⁵.

Wierzyciel ma prawo złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości spółdzielni nie tylko na podstawie ogłoszenia upadłości wynikającej z prawa spółdzielczego. Swój wniosek może oprzeć ponadto na podstawach ogłoszenia upadłości wynikających z Prawa upadłościowego i naprawczego¹⁶. Podkreślenia

¹³ C z a j k a, art. cyt., s. 31.

¹⁴ S. G u r g u l, *Prawo upadłościowe i naprawcze*, Warszawa: C. H. Beck 2006, s. 66.

¹⁵ Tamże, s. 273; P o g o n o w s k i, dz. cyt., s. 105.

¹⁶ Orzeczenie SN z dnia 4 grudnia 1998 r. III CKN 398/98, OSNC nr 6/1999, poz. 115.

wymaga, iż taki wniosek może być nawet złożony, w szczególności w sytuacji, gdy istnieje nadwyżka aktywów nad pasywami, kiedy aktywa spółdzielni nie mogą być zbyte i spółdzielnia nie ma środków potrzebnych na pokrycie zobowiązań.

Termin do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości spółdzielni do sądu przez spółdzielnię – dłużnika został określony przez art. 21 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego, zgodnie z którym jest ona zobowiązana do jego zgłoszenia w terminie dwóch tygodni od dnia zaistnienia podstawy do ogłoszenia upadłości. Termin zaistnienia podstawy do ogłoszenia upadłości w przypadku spółdzielni nie będzie jednak zawsze wiązał się z początkiem biegu dwutygodniowego terminu na złożenie takiego wniosku do sądu. Przepis art. 130 § 4 zobowiązuje zarząd spółdzielni do „niezwłocznego” złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości do sądu w razie podjęcia przez walne zgromadzenie spółdzielni uchwały o postawieniu spółdzielni w stan upadłości, zatem bieg terminu do zgłoszenia wniosku do sądu będzie się liczył nie od dnia zaistnienia podstawy do ogłoszenia upadłości spółdzielni, ale od daty podjęcia uchwały przez jej walne zgromadzenie.

Odmierna sytuacja będzie miała miejsce w sytuacji zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości przez likwidatora spółdzielni. W tym wypadku bieg terminu do jego złożenia będzie się rozpoczynał od dnia, w którym na podstawie sprawozdania finansowego stwierdzono, że majątek spółdzielni nie wystarcza na zaspokojenie długów¹⁷.

OGŁOSZENIE UPADŁOŚCI SPÓŁDZIELNI I JEJ SKUTKI

W wyniku złożenia wniosku o ogłoszenie spółdzielni sąd bada, czy istnieją podstawy do jej ogłoszenia, a w szczególności czy wystąpiła w jej przypadku niewypłacalność. Sąd jest uprawniony w tym zakresie do zbadania prawidłowości sporządzonego sprawozdania finansowego w kontekście, czy ma ono odzwierciedlenie w rzeczywistości i nie zmierza do wykazania niewypłacalności o pozornym tylko charakterze¹⁸. Obowiązkiem sądu jest również badanie, czy nie występują negatywne przesłanki ogłoszenia upadłości, wymienione w art. 12 ust. 1 (art. 130 Prawa spółdzielczego), art. 13 ust. 1 i 2 Pra-

¹⁷ G u r g u l, art. cyt., s. 208.

¹⁸ Tamże.

wa upadłościowego i naprawczego. Sąd ogłasza upadłość spółdzielni postanowieniem w składzie trzech sędziów. Postanowienie podaje się niezwłocznie do publicznej wiadomości przez obwieszenie w Monitorze Sądowym i Gospodarczym oraz publikuje w dzienniku o zasięgu lokalnym. Z chwilą ogłoszenia upadłości powstaje stan upadłości, który trwa do zakończenia postępowania upadłościowego.

Na postanowienie o ogłoszeniu upadłości spółdzielni przysługuje zażalenie. Przepis art. 54 ust. 1 przewiduje, iż przysługuje ono wyłącznie upadłemu – spółdzielni, zaś w wypadku jego oddalenia – wyłącznie wnioskodawcy (wierzycielowi zgłaszającemu wniosek bądź spółdzielni zgłaszającej żądanie). Zażalenie wniesione przez podmiot nieuprawniony podlega odrzuceniu.

W wyniku ogłoszenia upadłości spółdzielnia nie traci bytu prawnego, traci natomiast prawo zarządu oraz możliwość korzystania i rozporządzania swoim majątkiem, jak również majątkiem nabytym w trakcie postępowania upadłościowego. Zarząd majątkiem spółdzielni przejmuje syndyk, majątek zaś wchodzi w skład masy upadłości. Z tego powodu spółdzielnia jest obowiązana wskazać i wydać syndykowi cały swój majątek, a także wszystkie dokumenty dotyczące jej działalności, majątku oraz rozliczeń (art. 57). Zarząd spółdzielni, jak również pozostałe jej organy mogą jednakże w dalszym ciągu działać, ogłoszenie upadłości pozbawia je bowiem jedynie władztwa w zakresie jej majątku. Powyższe okoliczności, jakkolwiek wynikające z prawa upadłościowego i naprawczego, znalazły wcześniej wyraz w orzeczeniach Sądu Najwyższego, wydanych na gruncie poprzednio obowiązującej ustawy, które pomimo zmiany stanu prawnego, nadal zachowują swoją aktualność. W orzeczeniu z dnia 26 marca 1953 r. Sąd Najwyższy wyraził pogląd, iż „rozwiązanie spółdzielni na skutek ogłoszenia jej upadłości nie pozbawia jej od razu osobowości prawnej, jakkolwiek jej organy nie mogą zarządzać majątkiem spółdzielni i jej reprezentować”¹⁹. Sąd Najwyższy podtrzymał to stanowisko w orzeczeniu z dnia 2 czerwca 1970 r. stwierdzając, że „przepis art. 20 § 1 Prawa upadłościowego ma zastosowanie w myśl art. 91 prawa o spółdzielniach i ich związkach także do spółdzielni, tym samym więc żaden jej organ, w tym również walne zgromadzenie, nie są uprawnione do podejmowania decyzji co do majątku spółdzielni, której ogłoszono upadłość”²⁰.

Podstawowym skutkiem upadłości spółdzielni jest wymagalność udziałów, przewidziana w art. 135 Prawa spółdzielczego. Przepis ten stanowi, iż po

¹⁹ II C 2891/52 OSN nr I/1954, poz. 21.

²⁰ II CR 161/70 OSNCP nr I/1971, poz. 15.

ogłoszeniu upadłości członkowie spółdzielni, na żądanie syndyka upadłości, niezwłocznie uiszczają nie wpłaconą jeszcze część udziałów. Ogłoszenie upadłości uzasadnia również żądanie uiszczenia przez byłego członka spółdzielni nie wpłaconej części zadeklarowanych udziałów, jeżeli powstały straty, a postępowanie upadłościowe wszczęto w ciągu roku od ustania członkostwa. Realizuje się w ten sposób ochronna wobec wierzycieli zasada odpowiedzialności członków spółdzielni za jej długi właśnie udziałami do ich zadeklarowanej wysokości²¹.

Powyższe rozwiązanie jest konsekwencją wszczęcia postępowania upadłościowego, które zmierza do zwiększenia funduszu udziałowego przez zrealizowanie wszystkich aktywów spółdzielni, aby mogła się wywiązać ze swoich zobowiązań wobec wierzycieli w najszerszym zakresie. Spółdzielnia, jako osoba prawna, ponosi wobec tych wierzycieli odpowiedzialność całym swoim majątkiem, w tym także funduszem udziałowym, którego utworzenie należy do obowiązków członków. Członek spółdzielni nie odpowiada osobiście za zobowiązania spółdzielni, jednakże zobowiązania członków wobec spółdzielni z tytułów wkładów oraz wszelkich opłat podlegają egzekucji na rzecz wierzycieli²².

Z chwilą ogłoszenia upadłości ustaje obowiązek lustracji. Prawo spółdzielcze w art. 91 § 2 stanowi, iż celem lustracji jest badanie legalności, rzetelności i gospodarności działalności spółdzielni. Jak wynika z powyższego, uwzględniając drobiazgową kontrolę działalności spółdzielni w upadłości przez organy upadłościowe: sąd, sędzia komisarz, syndyk, lustracja dokonywana przez organ spółdzielczy nie znajduje uzasadnienia. Organy postępowania upadłościowego w stosunku do spółdzielni mają uprawnienia faktycznie zbliżone do lustracyjnych, posiadanych przez związek rewizyjny i Krajową Radę Spółdzielczą. Kontrola działalności spółdzielni przez organy upadłościowe zastępuje w takim wypadku coroczną lustrację spółdzielni w likwidacji²³.

Niezwykle istotna z punktu widzenia wierzycieli jest sytuacja, w której sąd oddali wniosek o ogłoszenie upadłości spółdzielni z powodu braku wystarczającego majątku na pokrycie kosztów postępowania upadłościowego. Przesłanki do oddalenia takiego wniosku zostały uregulowane w art. 13 Prawa upadło-

---

²¹ Uchwała SN z 10.06.1998 r. III CZP 18/98 OSNC 1998/12/200; R. B i e r z a n e k, *Prawo spółdzielcze w zarysie*, Warszawa 1989, s. 86.

²² C z a j k a, dz. cyt., s. 32.

²³ G e r s d o r f, I g n a t o w i c z, dz. cyt., s. 180, 209.

ściowego i naprawczego. Odpowiednikiem art. 13, który ze względu na swoją odmienność jednakże nie wyklucza jego zastosowania, jest art. 133 Prawa spółdzielczego. Przewiduje on, iż jeżeli ze sprawozdania finansowego sporządzonego przez zarząd lub przez likwidatora wynika, że majątek spółdzielni, która zaprzestała swej działalności, nie wystarcza na pokrycie kosztów postępowania upadłościowego, a wierzyciele nie wyrażą zgody na ich pokrycie, sąd – na wniosek wierzycieli lub Krajowej Rady Spółdzielczej – zarządzi wykreślenie spółdzielni z Krajowego Rejestru Sądowego, zawiadamiając o tym wierzycieli i Krajową Radę Spółdzielczą. Przepis, przewidując możliwość wykreślenia takiej spółdzielni z Krajowego Rejestru Sądowego na wniosek wierzycieli lub Krajowej Rady Spółdzielczej, zabezpieczył interes zarówno wierzycieli spółdzielni, jak również jej członków.

Oddalenie na podstawie art. 13 wniosku o ogłoszenie upadłości i dalsze istnienie spółdzielni, pomimo jej niewypłacalności ze względu na ochronę członków spółdzielni, jak również obrotu gospodarczego, należy uznać za niedopuszczalne. Spółdzielnia powinna w takim wypadku przedsięwziąć środki zaradcze przewidziane w art. 130 § 3 Prawa spółdzielczego bądź zaprzestać swojej działalności, aby możliwe było zakończenie jej bytu w trybie art. 133.

Podstawowym warunkiem zastosowania art. 133 i wykreślenia spółdzielni z Krajowego Rejestru Sądowego jest łączne istnienie wszystkich wymienionych w nim przesłanek. W razie gdy spółdzielnia pozostaje w stanie niewypłacalności i nie jest spełniona którakolwiek z pozostałych wymienionych przesłanek, sąd oddali taki wniosek²⁴.

ZAKOŃCZENIE POSTĘPOWANIA UPADŁOŚCIOWEGO

Prawo upadłościowe i naprawcze przewiduje trzy sposoby ukończenia postępowania upadłościowego – umorzenie, zakończenie oraz uchylenie. Przyczyny prowadzące do każdego z tych sposobów ukończenia postępowania są odmienne, natomiast ich skutki – w zasadzie identyczne.

Zgodnie z art. 136 Prawa spółdzielczego, po ukończeniu postępowania upadłościowego syndyk upadłości zgłosi do sądu rejestrowego wniosek o wykreślenie spółdzielni z Krajowego Rejestru Sądowego. Ukończenie postępowania upadłościowego w rozumieniu wymienionego przepisu należy

---

²⁴ Tamże, s. 210.

jednak rozumieć jako następujące na skutek uprawomocnienia się postanowienia sądu o zakończeniu postępowania po dokonaniu ostatecznego planu podziału, a także wtedy, gdy wszyscy wierzyciele spółdzielni zostali zaspokojeni (art. 368). W razie zakończenia postępowania upadłościowego z innych przyczyn art. 136 nie ma zastosowania.

Wykreślenie spółdzielni z rejestru na wniosek syndyka, zgłoszony po ukończeniu postępowania upadłościowego, budzi w doktrynie liczne wątpliwości odnośnie do jego legitymacji w tym zakresie. Otóż po zakończeniu postępowania upadłościowego przestaje on pełnić swoją funkcję i z chwilą uprawomocnienia się postanowienia o zakończeniu upadłości spółdzielni spółdzielnia odzyskuje prawo zarządzania swoim majątkiem i rozporządzania jego składnikami, a tym samym prawo do reprezentacji spółdzielni w tej części ma jej zarząd (art. 368 § 3 w zw. z art. 364 § 1 Prawa upadłościowego i naprawczego). Omawiany przepis pozostaje ponadto w sprzeczności treścią art. 364, który nakazuje syndykowi wydanie upadłemu – z dniem prawomocnego ukończenia postępowania – jego majątek, księgi, korespondencje i dokumenty. Powyższe sprzeczności, jakkolwiek o teoretycznym charakterze, wskazują na brak korelacji pomiędzy prawem upadłościowym i spółdzielczym²⁵.

Podstaw do wykreślenia spółdzielni z rejestru nie daje zakończenie postępowania upadłościowego w wypadku jego umorzenia. Sytuacja taka będzie miała miejsce, gdy: majątek pozostały po wyłączeniu z niego przedmiotów majątkowych spółdzielni obciążonych hipoteką, zastawem, zastawem rejestrowym, zastawem skarbowym lub hipoteką morską nie wystarcza na zaspokojenie kosztów postępowania; wierzyciele zobowiązani uchwałą zgromadzenia wierzycieli albo postanowieniem sędziego-komisarza nie złożyli w wyznaczonym terminie zaliczki na koszty postępowania, a brak jest płynnych funduszy na te koszty, bądź wszyscy wierzyciele, którzy zgłosili swoje wierzytelności, żądają umorzenia postępowania. Z powodu, iż umorzenie postępowania świadczy z reguły o niewypłacalności spółdzielni, ukończenie postępowania upadłościowego w tym trybie niesie ze sobą obowiązek podjęcia przez zarząd spółdzielni działań zmierzających do zaprzestania jej działalności i wykreślenia z rejestru (art. 133). Może mieć jednak miejsce sytuacja, że spółdzielnia mogłaby prowadzić w dalszym ciągu normalną działalność, w wypadku gdy umorzenie postępowania nastąpiło na wniosek

---

²⁵ P o g o n o w s k i, art. cyt., s. 112.

wszystkich wierzycieli, zaś spółdzielnia nie pozostawałaby w stanie niewypłacalności²⁶.

Postępowanie upadłościowe może ponadto zostać zakończone w wypadku uchylenia postanowienia o ogłoszeniu upadłości przez sąd odwoławczy. Do uchylenia postępowania upadłościowego dochodzi więc – po pierwsze – w razie uchylenia postanowienia sądu pierwszej instancji i odrzucenia wniosku o ogłoszenie upadłości przez sąd drugiej instancji (art. 386 § 3 k.p.c. w związku z art. 229 Pr.u.n.) albo w razie oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości w rezultacie wydania przez ten sąd orzeczenia reformatoryjnego (art. 386 § 1 k.p.c. w związku z art. 229 Pr.u.n.) i – po drugie – w razie odrzucenia wniosku o ogłoszenie upadłości przez sąd pierwszej instancji w następstwie uprzedniego uchylenia postanowienia o ogłoszeniu upadłości i przekazania temu sądowi sprawy do ponownego rozpoznania przez sąd drugiej instancji, a ponadto w razie oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości przez sąd pierwszej instancji w rezultacie uprzedniego uchylenia postanowienia o ogłoszeniu upadłości i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania²⁷.

Działanie spółdzielni na skutek takiego postanowienia sądu będzie zależne od jego przyczyn. Gdy uchylenie orzeczenia sądu I instancji nastąpiło w wyniku braku podstaw do jego ogłoszenia, spółdzielnia może w dalszym ciągu prowadzić swoją działalność, natomiast w sytuacji, gdy przyczyną były przesłanki z art. 13 Prawa upadłościowego i naprawczego, to działanie spółdzielni powinno zmierzać do zakończenia jej bytu w trybie art. 133 Prawa spółdzielczego i wykreślenia jej w tym trybie z Krajowego Rejestru Sądowego²⁸.

UPADŁOŚĆ SPÓŁDZIELNI EUROPEJSKIEJ

Institucja spółdzielni europejskiej została wprowadzona Rozporządzeniem Rady Unii Europejskiej w sprawie statutu Spółdzielni Europejskiej (SCE)²⁹. Motywem powołania do życia spółdzielni europejskiej była harmonizacja prawa w odniesieniu do spółdzielni. Wprawdzie do chwili wejścia w życie

²⁶ G e r s d o r f, I n a t o w i c z, dz. cyt., s. 212.

²⁷ Uzasadnienie uchwały SN z dnia 27 stycznia 2006 r. III CZP 126/05 OSNC 2006/12/202.

²⁸ G e r s d o r f, I g n a t o w i c z, dz. cyt., s. 211.

²⁹ Rozporządzenie nr 1435/2003 OJ L 207/1 z 18.08.2003 r.

niniejszego rozporządzenia istniały już ponadkrajowe formy działalności, jak europejska spółka akcyjna oraz europejskie zgrupowanie interesów gospodarczych, to jednak nie były one odpowiednią formą działalności dla spółdzielni. Rozporządzenie miało na celu stworzenie ram prawnych dla ułatwienia ponadpaństwowej współpracy spółdzielni, w tym zagwarantowanie odpowiednich warunków sprzyjających konkurencji i rozwoju gospodarczego³⁰.

Rozporządzenie to – zgodnie z jego treścią – ma być bezpośrednio stosowane w państwach członkowskich (art. 249 ust. 2 TWE³¹), a jego przepisy mają pierwszeństwo przed normami prawa krajowego. W prawie polskim do spółdzielni europejskiej odnosi się polska ustawa o spółdzielni europejskiej z 22 lipca 2006 r., uchwalona w sejmie³².

W odniesieniu do upadłości spółdzielni europejskiej podlega ona przepisom prawa obowiązującym w państwie członkowskim, w którym mieści się jego siedziba statutowa (art. 72 Rozporządzenia SCE). W przypadku zatem gdy spółdzielnia europejska będzie miała siedzibę statutową w Polsce, odpowiednie zastosowanie znajdą regulacje przepisów prawa krajowego. Z tego powodu do upadłości spółdzielni europejskiej zastosowanie będą miały odpowiednie przepisy Prawa spółdzielczego oraz Prawa upadłościowego i naprawczego.

ODPOWIEDZIALNOŚĆ CZŁONKÓW ZARZĄDU SPÓŁDZIELNI

Ochrona obrotu prawnego, a w szczególności ochrona członków i wierzycieli spółdzielni, przewidziana poprzez nałożenie na zarząd spółdzielni obowiązku złożenia wniosku o ogłoszenie jej upadłości w sytuacji zaistnienia podstaw do jej ogłoszenia, zabezpieczona została przez nałożenie na zarząd spółdzielni sankcji o charakterze zarówno cywilnym, jak i karnym.

Prawo upadłościowe i naprawcze w art. 20 ust. 1 i 2 nakłada na dłużników, wobec których wystąpiła podstawa do ogłoszenia upadłości, obowiązek zgłoszenia w sądzie wniosku o ogłoszenie upadłości. Wobec osób prawnych, a więc także spółdzielni, obowiązek, o którym mowa, spoczywa na członkach zarządu, a w sytuacji pozostawania w stanie likwidacji – na likwidatorach.

---

³⁰ Pkt 4 i 5 preambuły do ww. rozporządzenia SCE.

³¹ Traktat Ustanawiający Wspólnotę Europejską, Dz.U. z 2004 r. nr 90, poz. 864/2.

³² Dz.U. nr 149, poz. 1077.

Osoby takie, wobec niezłożenia wniosku, ponoszą odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną wskutek niezłożenia wniosku w odpowiednim terminie (art. 20 ust. 3). Prawo spółdzielcze przewiduje ponadto, iż członkowie zarządu, jak również likwidatorzy, za sam fakt niezłożenia wniosku ponoszą odpowiedzialność karną (art. 267b).

Odpowiedzialność odszkodowawcza członków zarządu spółdzielni oraz jej likwidatorów obejmuje szkodę wyrządzoną zarówno spółdzielni, jak również jej dłużnikom. Ma ona charakter deliktowy i opiera się na ogólnej odpowiedzialności odszkodowawczej z art. 415 k.c. Ciężar dowodu winy osoby zobowiązanej do złożenia wniosku, jak również rozmiarów szkody spoczywa na poszkodowanym wskutek jego niezłożenia. Jeżeli odpowiedzialność za niezgłoszenie wniosku ponosi kilka osób, ich odpowiedzialność jest solidarna (art. 441 § 1 k.c.)³³.

Szkoda poniesiona przez wierzyciela polega na tym, że wskutek niezgłoszenia albo spóźnionego zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości wierzyciel został pozbawiony zaspokojenia albo zaspokojony został w mniejszym stopniu, niż gdyby wniosek zgłoszono w odpowiednim czasie³⁴. Sprawy o odszkodowanie należą do kompetencji sądów cywilnych.

Wzmocnieniem odpowiedzialności odszkodowawczej jest dodany przez art. 3 pkt 15 Ustawy z dnia 3 czerwca 2005 r. o zmianie Ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych oraz niektórych innych ustaw przepis art. 267b Prawa spółdzielczego, będącego odpowiednikiem art. 586 k.s.h.³⁵ Przewiduje on – podobnie jak art. 586 k.s.h. – odpowiedzialność karną członków zarządu (spółdzielni), jak również jej likwidatorów, w wypadku niezgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości spółdzielni, pomimo spełnienia warunków uzasadniających upadłość spółdzielni.

Ustawodawca, decydując się na penalizację niespełnienia powyższego obowiązku, uznał, iż dotychczasowa sytuacja, w której członkowie zarządu spółdzielni ponosili jedynie odpowiedzialność odszkodowawczą, jest niewystarczająca. Nowa regulacja ma służyć ochronie interesów wierzycieli, jak i samej spółdzielni, która bardzo często jest zagrożona przez nieprawidłową działalność jej organów³⁶.

---

³³ F. Z e d l e r, A. J a k u b e c k i, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2004, s. 70.

³⁴ Orzeczenie SN z dnia 9 września 1938 r. CI 213/38 OSN, poz. 188.

³⁵ Dz.U. z 2005 r. nr 122, poz. 1024.

³⁶ Uzasadnienie rządowego projektu nowelizacji ustawy – Prawo spółdzielcze, druk nr 2521 z dnia 5 lutego 2004 r.

Omawiane przestępstwo zostaje popełnione, jeżeli członek zarządu spółdzielni lub jej likwidator nie złoży wniosku o ogłoszenie upadłości w ogóle bądź dokona tego po terminie. Złożenie wniosku obciąża każdego członka zarządu oraz likwidatora z osobna, stąd też złożenia wniosku przez któregośkolwiek nich nie zwalnia z odpowiedzialności pozostałych. Przestępstwo to może być popełnione jedynie umyślnie, w zamiarze bezpośrednim bądź ewentualnym. Jest to przestępstwo z zaniechania, dla którego nie jest konieczne zaistnienie skutku, przestępstwo publiczno-skargowe, ścigane z urzędu. Przestępstwo to jest występkiem zagrożonym karą grzywny, karą ograniczenia wolności oraz pozbawienia wolności do roku.

*

Przedstawione w niniejszym artykule uwagi pozwalają wyciągnąć wniosek, iż większość problemów dotyczących upadłości spółdzielni wynika z braku jednolitej regulacji prawnej w tym zakresie, który jest szczególnie widoczny w przypadku podstaw ogłoszenia upadłości spółdzielni i istniejących w tym zakresie niejasności terminologicznych. Istnienie dość obszernej szczegółowej regulacji, odnoszącej się do upadłości spółdzielni poza całościową regulacją prawa upadłościowego, powoduje liczne trudności w praktyce i stanowi zagrożenie dla obrotu prawnego. Wskazane trudności są ponadto szczególnie niebezpieczne ze względów społecznych, związanych z faktem upadłości spółdzielni dla jej członków.

Z tych też względów należy się zgodzić z przedstawicielami doktryny postulującymi zmiany legislacyjne w tej materii i zawarcie wszelkich odrębności proceduralnych w ustawie Prawo upadłościowe i naprawcze oraz ujednoczenie terminologii tych samych stanów prawnych, a w szczególności podstaw ogłoszenia upadłości spółdzielni³⁷. Postulat ten jest obecnie tym bardziej aktualny z uwagi na przygotowywanie przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Cywilnego projektu nowelizacji ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze, który pomimo wieloletniego stanowiska doktryny, nie zawiera zmian w tym przedmiocie.

---

³⁷ P o g o n o w s k i, art. cyt., s. 112; B i e l s k i, art. cyt., s. 48.

BANKRUPTCY OF A COOPERATIVE
INVOLVING THE LIQUIDATION OF THE ESTATE

S u m m a r y

This study presents the issues connected with general aspects of bankruptcy of a cooperative as well as with the separateness of such bankruptcy proceedings based on Cooperative Law from Bankruptcy and Reorganisation Law. Presented are the major legal problems, indicated by the doctrine of law, relating to difficulties in the practice of bankruptcy courts, with particular regard to the jurisdiction of Supreme Court.

Also presented are the issues connected with cooperative bankruptcy if bankruptcy proceedings involving the liquidation of the estate are in progress. The author analyses mainly the issues connected with the very institution and consequences of the proceedings, such as: the legal basis for the declaration of bankruptcy of a cooperative, its bankruptcy capacity, and the activities preceding the declaration of bankruptcy.

In the section concerning the consequences of declaring bankruptcy, the study covers the issues relating to the powers of the receiver and the cooperative bodies in bankruptcy proceedings, cooperative estate, removal from the register, and board members' responsibility in the case when no motion to declare bankruptcy has been submitted.

Translated by Tomasz Pałkowski

Słowa kluczowe: prawo upadłościowe, spółdzielnia, upadłość, zdolność upadłościowa, majątek spółdzielni.

Key words: bankruptcy law, cooperative, bankruptcy, capacity, cooperative estate.